

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ. ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ 1922
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ
ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ 1922
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Επιμέλεια
Γεώργιος Αραμπατζής

κέλευθος

ΑΘΗΝΑ 2023

Πρόλογος

Στις 13 και 20 Μαΐου 2022 διοργανώθηκε από το Εργαστήριο Μελέτης Θεσμικού Λόγου, στο Auditorium της Βιβλιοθήκης της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, δυο Στρογγυλές Τράπεζες με θέμα «Καταστροφές» και αφορμή τη συμπλήρωση εκατονταετίας από τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Σε παραδίπλα χώρο οργανώθηκε επί τρεις εβδομάδες έκθεση εικαστικών έργων με κεντρική θεματική αυτήν της καταστροφής. Συνδιοργανωτές σε αυτή την εκδήλωση ήταν η Κοσμητεία της Φιλοσοφικής Σχολής, το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Φιλοσοφία» του Τμήματος Φιλοσοφίας της ίδιας Σχολής και η Galerie “Theorema” από τις Βρυξέλλες.

Η επώδυνη μνήμη και οι αντίστοιχα τραυματικές συνέπειες για τον Ελληνισμό που επέφερε η Μικρασιατική τραγωδία τέθηκαν, εδώ, στο γενικότερο πλαίσιο ενός φιλοσοφικού, θεωρητικού λόγου περί των καταστροφών. Σκοπός με αυτή την κίνηση ήταν, στο επίπεδο μιας διεπιστημονικής προσπάθειας στην οποία ηγήθηκε η επιστήμη της φιλοσοφίας, να αντλήσουμε κάποια συμπεράσματα για μια θεωρία των ιστορικών καταστροφών η οποία θα εκκινεί από την ιστορική πρωταρχικότητα του 1922. Φυσικά, δεν γίνεται μια παρόμοια ανάλυση να ολοκληρωθεί καταληκτικά στον παρόντα τόμο. Ωστόσο, μπορεί να δοθεί μια πρώτη εικόνα αυτής ως ένα είδος προτύπου τόσο σε αναλυτικό όσο και σε μεθοδολογικό επίπεδο. Επιτελώ-

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΕΣ. ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ 1922. ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Εκδόσεις Κέλευθος

Επιμέλεια: Γεώργιος Αραμπατζής

© Για την ελληνική γλώσσα: Εκδόσεις Κέλευθος 2023

Πρώτη έκδοση 2023

ISBN 978-618-\$\$\$\$-\$\$-\$

Εκδόσεις Κέλευθος

Παπαναστασίου 54, 151 26 Μαρούσι, Αθήνα

Τηλ. 210 8050832, Fax 210 8050832

info@kelefthos.gr

www.kelefthos.gr

ντας αυτό το έργο δεν νομίζουμε ότι απομακρυνόμαστε από την παράδοση της Αρχαίας Ελληνικής φιλοσοφίας η οποία επιχειρούσε να διευκρινίσει από τη σκοπιά των ιδεών και των εννοιών τα κρίσιμα συμβάντα και τις καταστροφές που σημάδεψαν την Αρχαία Ελληνική Ιστορία και που εμπλούτισαν τον παγκόσμιο στοχασμό με πολύ σημαντικές θεωρητικές κατασκευές.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στον Κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Σχολής Καθηγητή Αχιλλέα Χαλδαιάκη για την ολόψυχη βοήθεια και στήριξη των εκδηλώσεων. Επίσης, στη Βιβλιοθήκη της Φιλοσοφικής Σχολής και ιδίως στην Επόπτρια του κτηρίου της Βιβλιοθήκης Καθηγήτρια Ευδοκία Μπαλάση, καθώς και στην 5μελή Συμβουλευτική Επιτροπή του ΠΜΣ «Φιλοσοφία» που περιλαμβάνει, εκτός από εμένα ως Διευθυντή, την Καθηγήτρια, Πρόεδρο του Τμήματος Φιλοσοφίας και Αναπληρώτρια Διευθύντρια του ΠΜΣ Βάνα Νικολαΐδου-Κυριανίδου, τον Καθηγητή Γεώργιο Στείρη, τον Καθηγητή Γεώργιο Πολίτη και τον Αναπλ. Καθηγητή Ευάγγελο Πρωτοπαπαδάκη, μέλος της εφορευτικής επιτροπής της Βιβλιοθήκης. Ευχαριστούμε την κα Κλεοπάτρα Λιακοπούλου, καλλιτεχνική Διευθύντρια της Galerie “Theorema”, καθώς και τους συμμετέχοντες εικαστικούς καλλιτέχνες, την κυρία Μαρία Γιαννακάκη και τους κυρίους Χριστόφορο Κατσαδιώτη, Ιωάννη Μουχασίρη και Ζαχαρία Παπαντωνίου που, τα έργα τους, αποτέλεσαν οργανικά τμήματα και εμπνεύσεις των αναλύσεων. Ευχαριστίες στον συνάδελφο Καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας που με τη συμβολή του για τη Μικρασιατική Καταστροφή άνοιξε ο κύκλος των Στρογγυλών Τραπεζών. Ιδιαίτερες ευχαριστίες, τέλος, και αισθήματα φιλίας οφείλονται στους συνεργάτες του Εργαστηρίου Μελέτης του Θεσμικού Λόγου και

τις φοιτήτριες και φοιτητές του ΠΜΣ «Φιλοσοφία», που στήριξαν τις εκδηλώσεις με αγάπη και μεγάλη φροντίδα και που σχηματίζουν, μπροστά στα μάτια μας, τα πρόσωπα των ελπίδων μας για το μέλλον.

Γεώργιος Αραμπατζής
Καθηγητής Βυζαντινής Φιλοσοφίας
Διευθυντής του Εργαστηρίου Μελέτης Θεσμικού Λόγου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Η έκθεση ζωγραφικής με θέμα «*Καταστροφές. Με αφορμή το 1922*» και η σειρά στρογγυλών τραπεζών που διοργάνωσε το Τμήμα Φιλοσοφίας υπό την αιγίδα της Κοσμητείας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Αθηνών, αποτελούν γεγονότα που ανακαλούν στη μνήμη αγωνιώδη έκκληση του εκκλησιαστικού αντιφωνητή· πρόκειται για απόηχο δέησης «*ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι [...] ἀπὸ ὀργῆς, λοιμοῦ, λιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων, ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ἀφηνιδίου θανάτου ὑπὲρ [...] τοῦ ἀποστρέψαι καὶ διασκεδάσαι πᾶσαν ὀργὴν καὶ νόσον, τὴν καθ' ἡμῶν κινουμένην, καὶ ῥύσασθαι ἡμᾶς*».

Στην αποτρεπτική αυτή επίκληση, την πυκνότερη ίσως συγκεντρωτική απαρίθμηση δεινών συμφορών, αποτυπώνεται μία διαχρονική (και οσημέραι, δυστυχώς, διαψευδόμενη) ευχή της ανθρωπότητας· να παραμένει “απειρόγευστη” καταστροφών.

Εν προκειμένω, η έμπνευση και η μεθοδική οργανωτική μέριμνα του συναδέλφου καθηγητή του Τμήματος Φιλοσοφίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Αθηνών Γιώργου Αραμπατζή, επέτρεψε στα μέλη της Φιλοσοφικής Σχολής και σε πλήθος άλλων φιλοσοφούντων ομοτέχνων να προβληματιστούν γύρω από την εν γένει έννοια της καταστροφής· καταστροφής, θεωρουμένης όχι μόνον υπό τις παραπάνω αρχετυπικά συμβατικές διαστάσεις της, αλλά και κατανοουμένης υπό το πρίσμα της θεωρίας και της κοσμολογίας της Φιλοσο-

φίας· καταστροφής, εικαστικά βιωμένης με τη συνδρομή της Τέχνης.

Παραμένουμε ευγνώμονες γι' αυτήν την εξαιρετικά διδακτική εμπειρία· πολλώ δε μάλλον που τα επωφελή μηνύματά της προσφέρονται ήδη στους εντευξόμενους αναγνώστες μέσω της ανά χειράς καλαίσθητης έκδοσης.

Αχιλλέας Χαλδαιάκης
Κοσμήτωρ ΦΛΣ ΕΚΠΑ

Τον Μάιο του 2022, η γκαλερί Θεώρημα σε συνεργασία για δεύτερη φορά με το Πανεπιστήμιο Αθηνών παρουσίασε την εικαστική έκθεση με τίτλο «Καταστροφές, με αφορμή το 1922».

Η πρώτη συνεργασία της γκαλερί με το τμήμα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και το Εργαστήριο Μελέτης του Θεσμικού Λόγου του Τμήματος Φιλοσοφίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου είχε πραγματοποιηθεί στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 2020 και ο τίτλος της έκθεσης και της σειράς εκδηλώσεων ήταν «Νέο γκροτέσκο, 10 χρόνια ελληνικής κρίσης». Αμέσως μετά την ολοκλήρωση των εκδηλώσεων και ενώ ετοιμαζόμασταν να παρουσιάσουμε την έκθεση στις Βρυξέλλες, προέκυψε η πανδημία.

Στα δύο χρόνια που ακολούθησαν δεν ζήσαμε μόνο μια δυστοπία σε θεωρητικό επίπεδο, μία θεωρητικά γκροτέσκο παραμόρφωση της πραγματικότητας, αλλά ζήσαμε ένα βίαιο χτύπημα στην κοινωνική συνοχή, ένα βίαιο χτύπημα στην εσωτερική ισορροπία και στα μέχρι τότε δεδομένα της ζωής μας, σε ατομικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο.

Τον Μάιο του 2022 με την πανδημία σε ύφεση και την αρχή ενός πολέμου σε ευρωπαϊκό έδαφος, είχαμε τη φιλοδοξία, με μία εικαστική έκθεση, να δώσουμε λόγο στην Τέχνη, να μιλήσει με τα δικά της μέσα για τις καταστροφές, με αφορμή ένα θέμα του παρελθόντος. Ο τίτλος αυτής της έκθεσης ήταν «Καταστροφές με αφορμή το 1922».

Καταστροφή, θάνατος, διωγμός και ένα μεγάλο τραύμα. Καταστάσεις καταστροφών που από την απαρχή της η Τέχνη αποτυπώνει και μετουσιώνει.

Η εικαστική έκθεση που παρουσιάστηκε δεν είναι ιστορική αποτύπωση. Η Τέχνη δεν αποτυπώνει μορφές και καταστάσεις που δημιουργούνται από τις ιστορικές καταστροφές. Μπορεί να είναι καταγγελτική, παρηγορητική, επαναστατική και υπαρξιακή. Μπορεί να απαλύνει τραύματα με τη θέασή της, ή μπορεί να προκαλέσει πόνο και λύτρωση μαζί. Κυρίως, μπορεί να παρηγορήσει την ανθρώπινη ψυχή, και να της προσφέρει καταφύγιο, όνειρο και ελπίδα.

Το ερώτημα είναι κατά πόσο μπορεί να παραχθεί Τέχνη από την καταστροφή. Η απάντηση είναι στην επόμενη ρητορική ερώτηση «είναι δυνατόν η φρίκη να παραγάγει Τέχνη, της οποίας στόχος είναι η ψυχική ανάταση;»

Στην Τέχνη, στην ζωγραφική θα συναντάμε πάντα έννοιες συλλογικής ταυτότητας, μνήμες αφηγήσεων, και ιδεολογικών ανακατασκευών του τόπου, του χρόνου και της παράδοσης. Η καταστροφή στην Τέχνη, μπορεί να εκληφθεί από το ανθρώπινο υποκείμενο, ως πράξη δημιουργίας και διαμαρτυρίας. Η Τέχνη ενέχει μέσα της τη ρήξη. Υπάρχει πάντα ένας εσωτερικός πυρήνας νοήματος.

Ο Χέγκελ έλεγε πως η Τέχνη είναι μια μορφή συμφιλίωσης, την οποία δημιουργεί το πνεύμα, μετασχηματίζοντας στο έργο τέχνης την εξωτερική φύση, σε δική του εξωτερικότητα, σε δική του αισθητή και άμεση εμφάνιση.

Είναι μεγάλη μου τιμή η συνεργασία με τους τέσσερις εικαστικούς, έργα των οποίων εκθέσαμε στην εν λόγω έκθεση.

Την Μαρία Γιαννακάκη. Οι πίνακες της έχουν τον τίτλο

λο MareMonstrum. Η marenosttrum έγινε maremonstrum το 2015. Και αναφέρεται στην μεγάλη ανθρωπιστική καταστροφή, όταν οι πνιγμοί των προσφύγων έγιναν μέρος της καθημερινότητάς μας. Μια μεγάλη καταστροφή όπου δοκιμάστηκε και δοκιμάζεται ο ανθρωπισμός της Ευρώπης.

Τον Χριστόφορο Κατσαδιώτη. Τα χαρακτηριστικά του μας εισάγουν σε έναν γκροτέσκο κόσμο, στον κόσμο μας. Σε ένα κόσμο τρομακτικό, δυσοίωνο, παραμορφωμένο, ανήσυχο και γελοίο μαζί. Αυτόν τον αρχέγονο κόσμο μας παρουσιάζει μέσα από τις τερατόμορφες εικόνες και υπαινιγμούς που προκαλούν φόβο.

Τον Ιωάννη Μουχασίρη. Τα έργα του με τις δυσοίονες τραγικές ανθρώπινες μορφές και τις φλόγες,, δεν έχουν χρόνο και τόπο, είναι πάντα παρούσες στην ιστορία και στο υπαρξιακό του ανθρώπου.

Τον Ζαχαρία Παπαντωνίου. Εξπρεσιονιστής που με την ημιαφηρημένη τέχνη του αποτυπώνει τον κατακερματισμό της ύπαρξής μας. Μόνο η Τέχνη μπορεί να προκαλέσει μια τέτοια συναισθηματική αντίδραση.

Σίγουρα η τέχνη δεν πρέπει να είναι διακοσμητική για να επιτελεί τον σκοπό της. Τα ζωγραφικά έργα είναι πολυεπίπεδα ως προς το φαίνεσθαι και το είναι, ακριβώς επειδή έχουν να κάνουν με την ταραχή της ανθρώπινης ψυχής. Τα έργα είναι ενεργά, ζωντανά και σε διάλογο με τον άνθρωπο που έρχεται, με την ιστορία που έρχεται, με την Τέχνη που έρχεται.

Κλεοπάτρα Λιακοπούλου

Καλλιτεχνική διευθύντρια της μη κερδοσκοπικής εταιρείας «Θεώρημα» με έδρα τις Βρυξέλλες

Καταστροφές και προστασία των ζώων

Ε. ΦΡΑΓΚΙΑΔΑΚΗ¹

Η επίδραση των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών στα ζώα είναι σημαντική και επαναλαμβανόμενη σε κάποιες χώρες του πλανήτη μας. Ωστόσο, η γεωγραφική έκταση των καταστροφών διευρύνεται λόγω της κλιματικής αλλαγής και των επακόλουθων μετακινήσεων των ανθρώπινων πληθυσμών².

Ο άνθρωπος έχει την ηθική υποχρέωση να προστατεύσει τα ζώα πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την καταστροφή³ γιατί τα ζώα α) έχουν εγγενή αξία ως πλάσματα του φυσικού κόσμου, β) συμβάλουν στη ψυχική υγεία και την συναισθηματική ενδυνάμωση του ανθρώπου ως ζώα συντροφιάς, γ) αποτελούν μοναδική πηγή εισοδήματος σε αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς συμβάλουν άμεσα στη διασφάλιση της επιβίωσης και της κοινωνική αναγνώρισης των νοικοκυρι-

1. Κτηνίατρος, MSc, PhD, Ειδική Λειτουργική Επιστήμονας Β', Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ.

2. Protopopova A. et al., Climate Change and Companion Animals: Identifying Links and Opportunities for Mitigation and Adaptation Strategies, *Integrative and Comparative Biology*, 61, 2021, 166-181.

3. K. Thompson, Facing disasters together: how keeping animals safe benefits humans before, during and after natural disasters, *Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics)*, 37/1, 2018, 223-230.

ών⁴, δ) χρησιμοποιούνται ως ζωικά πρότυπα για την προώθηση της επιστήμης και της ποιότητας ζωής του ανθρώπου και των ζώων, ε) είναι πρωταγωνιστές των θαλάσσιων και άγριων οικοσυστημάτων κι άρα της περιβαλλοντικής αρμονίας. Ο σχεδιασμός και η ετοιμότητα αντιμετώπισης μιας έκτακτης ανάγκης, η καταστολή αλλά και η ανάκαμψη από αυτή αποτελούν φάσεις διαχείρισης μιας καταστροφής. Η εκπαίδευση «εν καιρώ ειρήνης», η ετοιμότητα εξοπλισμού και διαθεσιμότητας πόρων και η συνεργασία των υπευθύνων των ζώων, των κρατικών φορέων αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών, των κτηνιάτρων αλλά και των διαγνωστικών εργαστηρίων και υγειονομικών υπηρεσιών⁵ για την έγκαιρη ανίχνευση ζωονοσογόνων στο πνεύμα της Ενιαίας Υγείας⁶, είναι ακρογωνιαίοι λίθοι της προστασίας των ζώων κατά τις καταστροφές. Συστήματα επαγρύπνησης και άμεσης ενημέρωσης για θέματα αναδύμενων νοσημάτων από καταστροφές είναι ενεργά σε επίπεδο Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO), Διεθνούς Οργανισμού Ελέγχου Επιζωοτιών (OIE) και Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO)⁷.

Πρόσφατες καταστροφές και στη χώρα μας, έδειξαν ότι στις κρίσιμες αυτές στιγμές το αίσθημα αλτρουισμού

4. A. Sen και M. Chander, Disaster management in India: the case of livestock and poultry, *Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics)*, 22/3, 2003, 915-930.

5. D. Eagles και R.B. Gurung, The role of laboratories in animal-related disasters and emergencies, *Revue scientifique et technique (International Office of Epizootics)*, 39/2, 2020, 393-398.

6. L. R. Kogan et al., The Impact of COVID on Cat Guardians: Veterinary Issues, *Animals*, 11, 2021, 603.

7. *Emergency Management Centre for Animal Health Annual Report: November 2019–October 2020*, Rome, Food Agriculture Organization (FAO), 2021.

και η συλλογική προσπάθεια υπερισχύει και ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων εκκενώνουν τις πληγείσες περιοχές μαζί με τα ζώα τους ή αρνούνται να φύγουν χωρίς αυτά. Η σκληρή πραγματικότητα μάς δίδαξε ότι η δημιουργία ενός πολύπλευρου σχεδίου δράσης και υποδομών για την προστασία των ζώων προσαρμοσμένο στο είδος της καταστροφής, είναι ζωτικής σημασίας με συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών και των επίσημων κρατικών φορέων. Η επαγρύπνηση και η ετοιμότητα προλαμβάνουν τα χειρότερα και επιταχύνουν την ανάκαμψη, αποδεχόμενοι ότι τόσο η καταστροφή όσο και η ανάκαμψη είναι τμήματα του κύκλου της ζωής.